

Konstrukce pojmové

Dnes se nám zdá samozřejmostí práce s pojmy, ale kdysi se to v Řecku museli lidé učit, a naučili se to jen někteří, a jen málo z nich pořádně. Z toho je zjevné, že pojmové myšlení není ničím „od přírody“, tak jako není „od přírody“ hra na klavír nebo na housle. Skutečným problémem tedy není, zda má jiný typ pojmovosti šanci se uplatnit proti dosavadnímu, nýbrž zda je takový nový typ vůbec možný, tj. typ, který nepracuje s konstruovanými nehybnými modely, nýbrž s modely pohyblivými, proměnnými. Bez konstrukcí, tj. bez konstruovaných myšlenkových modelů, není pojmovost možná, jak je ostatně také třeba opravdu nahlédnout. Není to totiž nic každému průhledného, dokud si nepřipustí, jak je vlastně strukturována pojmovost, která mu je (jak evropskému člověku) od prvního roku života předváděno k napodobení a brzo důvěrně „známá“ (což, jak upozorňuje Hegel, zdaleka neznamená, že je poznána, tedy také rozpoznána). Máme-li soudit podle příkladů minulosti, neobejde se to asi bez prvního tréninku na co možná jednoduchých modelech, konstruovaných právě pro tento účel. Nezbývá proto než se pokusit takový model (takové modely) zkusmo konstruovat. Vcelku to znamená, že nepůjde o to, abychom se od každého konstruování odvrátili, nýbrž abychom mu naopak věnovali zvýšenou pozornost a při samém konstruování co nejlépe věděli, co vlastně děláme a k čemu to má vést a povede. Právě proto je kritická analýza tradiční pojmovosti tak důležitá, a proti ani povaha oněch problematických modelových konstruktů původně geometrických nemůže být považována za něco okrajového či dokonce zbytečného, neboť jen na ní si můžeme nacvičovat kritické formy reflexe pokusů o nový typ pojmovosti.

(Písek, 030730–2.)